

ГУДЗИНСЬКА Людмила Юрївна
канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: august_l@ukr.net

СПРОЩЕНІ ПРОЦЕДУРИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

ГУДЗИНСКАЯ Людмила Юрьевна
канд. экон. наук, доц.,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченка
E-mail: august_l@ukr.net

УПРОЩЕННЫЕ ПРОЦЕДУРЫ КАПИТАЛИЗАЦИИ И РЕОРГАНИЗАЦИИ БАНКОВ: ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ В УКРАИНЕ

HUDZYNSKA Liudmyla
PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: august_l@ukr.net

SIMPLIFIED PROCEDURES OF CAPITALIZATION AND REORGANIZATION OF BANKS: PROSPECTS FOR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Анотація. У статті акцентується увага на низькому рівні капіталізації банківської системи України, прямій залежності між рівнем капіталізації банків та їх спроможністю виконувати належним чином функції щодо забезпечення реального сектору економіки фінансовими ресурсами та відповідати за своїми зобов'язаннями. Капіталізація розглядається як інструмент забезпечення інституційної спроможності банків. Оцінюються проблеми використання таких джерел капіталізації банків, як прибуток, емісія акцій, продаж активів, випуск капітальних зобов'язань. Акцентується увага на такому ризику капіталізації банків у короткостроковій перспективі, як реформування валютного законодавства, що може спричинити значний відтік валютних коштів фізичних осіб за кордон у вигляді депозитних вкладів в іноземних банках, придбання нерухомості чи акцій компаній. Такий ризик, в умовах високого рівня нестабільності банківської системи України, обмеженості можливостей щодо вкладання заощаджень в ефективні інструменти внаслідок фактичної відсутності розвинутого фондового ринку в Україні, зниження привабливості житлової та комерційної нерухомості через підвищення фінансових витрат на її утримання та обслуговування (запровадження майнових податків, підвищення вартості тарифів на житлово-комунальні послуги тощо), оцінюється як високий. Масштабність негативного впливу цього ризику на економіку України зумовлена високою часткою депозитів домогосподарств в загальному обсязі банківських депозитів. Запровадження спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків шляхом приєднання розглядається в контексті закономірного та цілком логічного і обґрунтованого кроку з огляду на виклики, які нині стоять перед банківською системою України, та на підвищені вимоги з боку Національного банку України щодо мінімального розміру статутного капіталу. У статті розкрито зміст спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків шляхом приєднання, які передбачається запровадити в Україні найближчим часом. Зроблено висновок про доцільність запровадження цих процедур на постійній основі.

Ключові слова: капіталізація банків, реорганізація банків, консолідація банківської системи.

Аннотация. В статье акцентируется внимание на низком уровне капитализации банковской системы Украины, прямой зависимости между уровнем капитализации банков и их способностью выполнять надлежащим образом функции по обеспечению реального сектора экономики финансовыми ресурсами, отвечать за своими обязательствами. Капитализация рассматривается как инструмент обеспечения институциональной способности банков. Оцениваются проблемы использования таких источников капитализации банков, как прибыль, эмиссия акций, продажа активов, выпуск капитальных обязательств. Акцентируется внимание на таком риске капитализации банков в краткосрочной перспективе, как реформирование валютного законодательства, что может повлечь за собой значительные выведение валютных средств граждан за границу в виде депозитов в иностранных банках, приобретения недвижимости или акций компаний. Такой риск, в условиях высокого уровня нестабильности банковской системы Украины, ограниченности возможностей вложения сбережений в эффективные инструменты вследствие фактического отсутствия развитого фондового рынка в Украине, снижения привлекательности жилищной и коммерческой недвижимости через повышение финансовых расходов на ее содержание и обслуживание (ведение имущественных налогов, повышение стоимости тарифов на жилищно-коммунальные услуги), оценивается как высокий. Масштабность негативного влияния этого риска на экономику Украины обусловлена высокой долей депозитов домохозяйств в общем объеме банковских депозитов. Внедрение упрощенных процедур капитализации и реорганизации банков путем присоединения рассматривается в контексте закономірного и в целом логического и обоснованного шага, учитывая вызовы, которые нынче стоят перед банковской системой Украины, а также на повышенные требования со стороны Национального банка Украины относительно минимального размера уставного капитала. В статье раскрыто содержание упрощенных процедур капитализации и реорганизации банков путем присоединения, которые предполагается внедрить в Украине в ближайшее время. Сделано вывод о целесообразности внедрения этих процедур на постоянной основе.

Ключевые слова: капитализация банков, консолидация банковской системы.

Abstract. The article focuses on the low level of capitalization of the banking system of Ukraine, the direct relationship between the level of capitalization of banks and their ability to fulfill properly function of providing real sector of economy with financial resources, be responsible for its obligations. Capitalization is regarded as a tool to ensure an institutional capacity of banks. The problems of using such sources of capitalization of banks, as profit, emission of shares, sale of assets and release of capital commitments are evaluated. Attention is focused on such risks of capitalization of banks in the short term, as the reform of the currency legislation, which can result in significant removal of currency funds of citizens abroad in form of deposits in foreign banks, purchasing real estate or shares of the companies. Such a risk, in terms of high level of Ukrainian banking system instability, limited possibilities of investment savings into effective instruments due to actual absence of developed stock market in Ukraine, reducing the attractiveness of residential and commercial real estate through increasing financing costs for its maintenance and service (introduction of property taxes, increase of the cost of tariffs on housing and communal services), is estimated as high. The magnitude of the negative impact of these risks on the Ukrainian economy caused by the high share of household deposits in the total amount of bank deposits. The introduction of simplified procedures for the capitalization and restructuring of banks by joining is regarded in the context of law- and generally logical and reasonable step, considering the challenges that are now facing the banking system of Ukraine and also on increased demands by the National Bank of Ukraine regarding the minimum authorized capital. The article reveals the content of the simplified capitalization and restructuring procedures of banks by joining that are intended to implement in Ukraine in the near future. The conclusion is about the feasibility of implementing these procedures on a regular basis.

Key words: capitalization of banks, bank restructuring and consolidation of the banking system.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Економічна криза ставить підвищені вимоги до банківської системи країни, з одного боку, щодо забезпечення реального сектору економіки достатніми та доступними фінансовими ресурсами, а, з другого боку, в частині фінансової спроможності банків відповідати за своїми зобов'язаннями. Належне виконання банківською системою цих функцій значною мірою забезпечується високим рівнем капіталізації банків, який, у свою чергу, гарантує їх фінансову стійкість та, зрештою, визначає загальний потенціал інституційної спроможності банків. Особливість банківської системи України полягає в загальному досить низькому рівні капіталізації банків. Національний банк України, зокрема, констатує, що «незважаючи на динамічний розвиток банківської системи, рівень її інвестиційної активності, рентабельності та капіталізації залишається низьким. До того ж рівень капіталізації постійно знижується, що загрожує стабільності банківської системи і не відповідає потребам економічного зростання». [1] Це, власне, стало одним з основних чинників прискіпливої уваги до них з боку регулятора останнім часом, який, запровадивши, за його оцінками, «найбільш масштабну та детальну перевірку стану активів банків за всю історію незалежної України», переслідує мету формування «добре капіталізованого та ліквідного сектору, що ефективно виконуватиме функції фінансового посередництва». [1] Економічна криза об'єктивно вимагає прискорення цього процесу, що актуалізує проблему пошуку, з одного боку, швидких, а, з другого боку, дієвих, з точки зору кінцевого результату, процедур капіталізації банків. В сучасних умовах такими вважаються спрощені процедури капіталізації та реорганізації банків шляхом приєднання, забезпечення належного наукового супроводу законодавчого оформлення та практичного втілення яких формує важливе наукове та практичне завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика капіталізації банків, з огляду на її значущість в контексті впливу на стійкість і надійність банківського сектору, традиційно займає одне з ключових місць в дослідженнях науковців та є предметом постійних дискусій в експертному середовищі. Над нею активно працюють, зокрема, М.Алексєнко, З.Васильченко, А.Герасимович, О.Гура, О.Дзюблук, О.Лаврушин, В.Матвієнко, А.Мороз, В.Подплетній, О.Покуль, Ю.Потійко, С.Савлук, Н.Тарасевич, В.Фостяк та інші. Васильченко З., зокрема, досліджує економіко-правові засади злиття та приєднання банків у контексті поглибленого вивчення зарубіжного досвіду. [2] Подплетній В. досліджує особливості процесу капіталізації вітчизняних банківських установ, причин її низького рівня, основні показники діяльності банківського сектора, структуру власного капіталу банківських установ та його частку відносно активів, основні джерела нарощування розмірів власного капіталу банку. [3] Тарасевич Н.В., досліджуючи особливості капіталізації банків на сучасному етапі розвитку банківської системи, проблематику регулювання достатності банківського капіталу у взаємозв'язку з вимогами нормативів адекватності капіталу, обґрунтовує шляхи вдосконалення регулювання капіталу банку, акцентуючи при цьому увагу на тому, що «сьогодні найбільш прийнятним шляхом підвищення рівня капіталізації банківської системи нашої країни, є створення банківських об'єднань, злиття банків або їх реорганізація». [4] Гура О., Покуль О. досліджують взаємозв'язок темпів зростання активів та капіталу банківської системи, нормативу адекватності регулятивного капіталу, параметрів банківських інвестицій в реальний сектор економіки, шляхи зростання капіталізації банків, виділяючи серед них консолідацію банківського капіталу в результаті злиття та поглинання

банків та оцінюючи їх як «ефективний метод для створення висококапіталізованої банківської системи України, який широко застосовується в економічній практиці зарубіжних країн», проте одночасно констатує, що «в Україні консолідація банківського капіталу шляхом злиття та поглинання банківських установ не набула належних масштабів. Це пов'язано значною мірою з відсутністю досконалої нормативної бази процесу злиття та поглинання банківських установ». [5] Фостяк В., досліджуючи основні проблеми управління капіталом банків на макро- та макрорівні, шляхи підвищення капіталізації вітчизняної банківської системи, акцентує увагу на ефективності процедур злиття та поглинання, що, у свою чергу, «вимагає від НБУ спрощення правової процедури проведення консолідації капіталу банків». [6]

В наукових публікаціях, таким чином, здебільше лише постановочно акцентується увага на необхідності запровадження спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків. При цьому фактично не досліджуються питання змісту таких процедур, проблеми, пов'язані з їх практичним втіленням, що, власне, визначає високу актуальність відповідної проблематики на нинішньому етапі розвитку банківського сектору України.

Мета та завдання статті. Метою статті є розкриття змісту спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків шляхом приєднання, окреслення проблем, пов'язаних з їх практичною реалізацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків шляхом приєднання можна вважати закономірним та цілком логічним і обґрунтованим кроком з огляду, з одного боку, на виклики, які нині стоять перед банківською системою України, а, з другого боку, на підвищені вимоги з боку Національного банку України щодо мінімального розміру статутного капіталу як новостворюваних (зі 120 до 500 млн. грн.), так і діючих (протягом 10 років поетапно відповідно до встановленого графіка – 300 млн. грн. до 11 січня 2017 р., 400 млн. грн. до 11 січня 2018 р., 450 млн. грн. до 11 січня 2019 р. та 500 млн. грн. до 11 липня 2024 р.) банків. Ситуація ускладнюється й тим, що впродовж останніх років спостерігалася негативна тенденція зменшення частки міжнародних інвесторів у капіталі українських банків. Не в останню чергу це було спричинено відсутністю позитивних змін в національному законодавстві в частині механізмів захисту прав інвесторів, валютних обмежень, системи судочинства тощо.

В нинішніх, складних для вітчизняної банківської системи, умовах одним з найбільш перспективних шляхів підвищення капіталізації банків науковцями та фахівцями виділяються прискорена капіталізація та консолідація банківського капіталу в результаті злиття банків шляхом спрощення процедур їх здійснення. Це є об'єктивною реакцією на проблеми, які на сьогодні мають місце при розгляді інших шляхів підвищення капіталізації банків.

Йдеться, зокрема, про таке джерело поповнення капіталу банку, як прибуток, про низьку дієвість якого слід говорити в контексті як загальної проблематики формування в нинішніх умовах, так і проведення дивідендної політики, що безпосередньо впливає на рівень капіталізації прибутку. Щодо ситуації з формуванням прибутку в банківській системі України варто навести офіційні оцінки Національного банку України, за якими банкам вдалось «вийти на прибуток у травні (2016 р. – добавлено автором статті), уперше за багато місяців. Проте це не переросло у стійку тенденцію. Прибутки по системі поки що дуже волатильні через те, що окремі великі банки формують резерви під проблемні кредити, перебуваючи на останньому етапі цього процесу. ... у підсумку за 9 місяців банки отримали збитки на суму 11.6 млрд. грн. [1]

Незначним потенціалом, в плані нарощування капіталу банку, характеризується і таке джерело, як емісія акцій (простих та привілейованих). Головна причина цього полягає у досить високому ризику «розмивання власності» при емісії простих акцій, що своїм наслідком має втрату контролю «над управлінням банківською установою». Що ж до привілейованих акцій, то можливості їх емісії на сьогодні значною мірою обмежені відсутністю належних стимулів у вигляді, насамперед, пільгового оподаткування «доходів громадян, які інвестуються в привілейовані акції, та доходів, отриманих від інвестування». [5]

В умовах загального зниження цінової кон'юнктури на ринку нерухомості обмеженими, в плані ефективного інструменту поповнення капіталу банку, видаються і можливості такого джерела, як продаж активів банку.

Певні ризики, принаймні у коротко- та середньостроковому періоді, притаманні і такому джерелу нарощування капіталу банків, як капітальні боргові зобов'язання, насамперед, з причини низької привабливості останніх для зовнішніх інвесторів через загальну складну ситуацію а банківській системі.

При пошуку дієвих механізмів підвищення інституційної спроможності банків, як об'єктивної умови зростання та збереження на належному рівні у довготривалому періоді довіри до них, варто враховувати і таке. На порядку денному стоїть питання реформування законодавства у сфері валютного регулювання. У цьому напрямі відбувається активний процес напрацювання відповідного базового закону, який має замінити нині діючий Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», що був прийнятий ще у 1993 році і, за оцінками експертів, базується на застарілих підходах та інструментах у сфері валютного регулювання. Одним з очікуваних результатів прийняття нового закону про систему валютного регулювання є, насамперед, лібералізація процедур розміщення коштів фізичних осіб за кордоном, в тому числі у вигляді інвестицій. Йдеться, зокрема, про підвищення або ж навіть повне зняття обмежень на обсяг коштів, які громадянин України за кордоном може розмістити на депозитах у банках, придбати акції компанії чи нерухомість, відкрити бізнес тощо, а також про відміну індивідуальних ліцензій на інвестиції за кордон (принагідно слід зазначити, що на сьогодні подібні пропозиції вже надходять до законодавця і за відповідних умов можуть бути реалізовані найближчим часом [7]). В умовах достатньо високого рівня нестабільності банківської системи України, обмеженості можливостей щодо вкладання заощаджень в ефективні інструменти внаслідок фактичної відсутності розвинутого фондового ринку в Україні, зниження привабливості житлової та комерційної нерухомості через підвищення фінансових витрат на її утримання та обслуговування (запровадження майнових податків, підвищення вартості тарифів на житлово-комунальні послуги тощо) очікувані зміни законодавства у сфері валютного регулювання дають підстави для висновку про формування досить високого ризику зростання обсягів відтоку валютних коштів громадян України на кордон. З урахуванням того факту, що в загальній масі банківських депозитів на долю домогосподарств припадає 38%, наслідки такого відтоку можуть бути досить відчутними для банківської системи України, зокрема, в частині формування її ресурсної бази, а отже спроможності кредитування реального сектору економіки.

Прогнозні оцінки зазначених ризиків слугують додатковою аргументацією на користь доцільності запровадження, причому, як, на нашу думку, обов'язково на постійній основі, їх ефективних запобіжників, до яких, серед інших, вбачається доцільним віднести і спрощені процедури капіталізації і реорганізації банків шляхом приєднання. Доцільність такого підходу виглядає об-

грунтованою, насамперед, з точки зору обтяжливості існуючих відповідних процедур, що в цілому негативно позначається на загальній динаміці процесу приєднання банків в Україні. Зокрема, якщо впродовж 1992-1994 рр. (тобто за три роки) кількість угод приєднання склала 11, в період 1995-2005 рр. (за 11 років) – 29, то у 2006-2016 рр. (за 11 років) – лише 11. [8]

Перший крок у напрямі запровадження таких процедур був зроблений у 2014 р. шляхом прийняття Закону України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» [9], який зобов'язував банк, який за результатами діагностичного обстеження аудиторською фірмою, визначеною Національним банком України, на його вимогу та за визначеною ним методикою, потребує додаткової капіталізації, здійснити капіталізацію банку та/або реструктуризацію, реорганізацію банку з метою забезпечення дотримання показника достатності капіталу першого рівня у розмірі не менше 7% з урахуванням необхідності дотримання нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу у розмірі не менше 10% та показника достатності капіталу першого рівня у розмірі не менше 4,5%, розрахованих за базовим та песимістичним макроекономічними сценаріями відповідно на період 2014-2016 років. Основними елементами загальної схеми капіталізації та реструктуризації банків за цим Законом є наступні:

- подання банком на затвердження Національному банку України програми капіталізації або плану реструктуризації;

- повідомлення про проведення загальних зборів учасників банку для прийняття рішень, необхідних для проведення капіталізації, шляхом публікації в офіційному друкованому органі;

- звільнення учасників банку та інвесторів, які мають намір набути/збільшити істотну участь у банку, від обов'язку попередньо повідомляти про свої наміри Національний банк України;

- надання учасникам банку переважного права на придбання акцій додаткової емісії;

- скорочення термінів укладання договорів з учасниками банку та інвесторами про купівлю-продаж акцій до 2 робочих днів після прийняття загальними зборами учасників банку рішення про збільшення або зменшення статутного капіталу банку, а також повної оплати учасниками та інвесторами акцій – до 5 робочих днів з дати укладення договорів про купівлю-продаж акцій;

- визначення датою реєстрації випуску акцій та проспекту емісії дату подання заяви, рішення про капіталізацію банку, змін до статуту банку та статуту банку- правонаступника, проспекту емісії до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

- визначення дати подання змін до статуту банку, статуту банку- правонаступника на погодження Національному банку України та на реєстрацію державному реєстратору відповідно датою їх погодження Національним банком України та датою реєстрації державним реєстратором;

- визначення дати подання документів для реєстрації випуску акцій банку до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку датою реєстрації звіту про розміщення цінних паперів;

- скорочення термінів: надання Антимонопольним комітетом України висновку та/або дозволу на концентрацію до 2 робочих днів з дня подання документів; надання Національним банком України попереднього дозволу та затвердження плану реорганізації банку за рішенням власників – до 2 робочих днів з дня подання документів; прийняття центральним банком рішення про надання банківської ліцензії, генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій банку, створюваному в результаті злиття – до 2 тижнів з дня подання документів.

Варто мати на увазі, що при зазначених процедурах не застосовуються положення законодавства щодо: необхідності

повідомлення всіх кредиторів банку про рішення загальних зборів учасників щодо зменшення статутного капіталу банку/припинення банку в результаті реорганізації; права кредиторів вимагати забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договорів застави чи поруки, дострокового припинення або дострокового виконання зобов'язань та відшкодування збитків у зв'язку із зменшенням статутного капіталу банку/припинення банку в результаті реорганізації; недопущення зменшення статутного капіталу банку за наявності заперечень кредиторів, учасників банку; необхідності ліквідації банку, якщо розмір його статутного капіталу стає меншим за мінімальний розмір статутного капіталу банку, визначений законом; необхідності відшкодування збитків акціонерам-учасникам банку, пов'язаних із зменшенням статутного капіталу банку; обмеження щодо мінімальної номінальної вартості акції; обов'язкового викупу акцій на вимогу учасників банку; кворуму загальних зборів учасників (рішення загальних зборів учасників приймаються простою більшістю голосів).

Слід також зазначити, що у випадку ненадання банком програми капіталізації/плану реструктуризації банку або неспроможності учасників банку забезпечити необхідний рівень капіталізації Національний банк України приймає рішення про надання Кабінету Міністрів України пропозиції про забезпечення капіталізації банку державою (при цьому держава бере участь у капіталізації банку шляхом: придбання акцій при їх додатковому розміщенні в обмін на державні облігації України; надання позики у вигляді державних облігацій України на умовах субординованого боргу під забезпечення, надане учасниками банку із забезпеченням права держави розпоряджатися та користуватися акціями банку в обсязі не менше ніж 75%) або ж віднесення банку до категорії неплатоспроможних із застосуванням процедур, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (у плані врегулювання визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку в один із таких способів: передача вкладів усіх вкладників та частини активів неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією; реорганізація неплатоспроможного банку шляхом приєднання до платоспроможного банку).

Аналізований Закон втратив чинність (за виключенням окремих норм) з 1 січня 2017 року. Нині, таким чином, утворився певний вакуум в законодавчому регулюванні у відповідній сфері суспільних відносин. Заповнити його покликаний новий закон про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків, проект якого є предметом розгляду законодавця [10]. Основними елементами загальної схеми відповідних спрощених процедур є наступні.

Процедура спрощеної капіталізації банку. Зазначена процедура передбачає право банку проводити її за власною ініціативою за умови та з моменту отримання на це попередньої згоди Національного банку України на підставі наданих йому банком документів, що дають змогу зробити висновок про джерела походження коштів, які спрямовуватимуться на збільшення статутного капіталу (відповідне рішення має бути прийняте протягом 10 робочих днів з дня подання документів).

Запроваджується спрощена процедура скликання та проведення загальних зборів учасників банку для прийняття рішень, необхідних для проведення капіталізації, у тому числі про зміну розміру статутного капіталу банку, яка, зокрема, передбачає: обмеження порядку денного загальних зборів виключно питаннями про прийняття рішень, необхідних для проведення капіталізації, затвердження змін до статуту банку у зв'язку із збільшенням його статутного капіталу та процедурних питань

проведення загальних зборів; публікацію банком не пізніше ніж за 5 робочих днів до дати проведення загальних зборів в офіційному друкованому виданні Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та розміщення на власному веб-сайті повідомлення про проведення загальних зборів та порядок денний, розкриття на фондовому ринку інформації в повідомленні про проведення загальних зборів; надання матеріалів загальних зборів учасникам банку для ознайомлення на їх вимогу за місцезнаходженням банку або за адресою, визначеною в повідомленні про проведення загальних зборів; складання протоколу загальних зборів не пізніше ніж на наступний день після закриття загальних зборів. При цьому також не застосовуються положення законодавства щодо: необхідності надсилання учасникам банку письмового повідомлення про можливість реалізації їх переважного права на придбання акцій, що випускаються; необхідності надсилання учасникам банку проспекту емісії акцій; необхідності підписання проспекту емісії акцій фондовими біржами, на яких акції перебувають в обігу.

Процедура також передбачає звільнення учасників банку та інвесторів, які мають намір набути/збільшити істотну участь у банку, від обов'язку попередньо повідомляти про свої наміри Національний банк України. Останній затверджує вимоги до окремого пакету документів, які подаються для погодження набуття або збільшення істотної участі в банку в процесі капіталізації, реорганізації за спрощеною процедурою, та розглядає такий пакет документів, поданий для погодження набуття або збільшення істотної участі в банку, за спрощеною процедурою протягом 3 робочих днів з дня подання повного пакета документів. Особа, яка набуде істотну участь у Банку (або збільшить її понад значення, передбачені у статті 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність» – йдеться про 10, 25, 50 та 75 і більше відсотків статутного капіталу банку [11]), звільняється від обов'язку погоджувати таке набуття або збільшення істотної участі у банку за умови, що істотна участь такої особи у цьому банку раніше була погоджена центральним банком (в межах відповідних порогових значень, передбачених у статті 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

Учасникам банку надається переважне право на придбання акцій додаткової емісії. Про можливість реалізації такого права банк публікує (не пізніше наступного дня після проведення загальних зборів) повідомлення в офіційному друкованому органі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Процедура передбачає скорочені терміни: укладання договорів з учасниками банку та інвесторами про купівлю-продаж акцій (до 5 робочих днів після реєстрації Національною Комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та проспекту емісії акцій) та повної оплати учасниками та інвесторами акцій (до 5 робочих днів з дати укладення договорів про купівлю-продаж акцій).

Також запроваджуються скорочені терміни: прийняття Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку рішення про реєстрацію випуску акцій та проспекту їх емісії, звіту про результати розміщення акцій – протягом 3 робочих днів з дня подання до Комісії відповідних заяви та повного пакета документів (не враховуючи день подання); оформлення та депонування глобального/тимчасового глобального сертифікату випуску цінних паперів в Центральному депозитарії цінних паперів – здійснюється в день подання банком до необхідних документів; прийняття Національним банком України рішення про погодження статуту банку у новій редакції – протягом трьох робочих днів з дня подання відповідної заяви та пакета документів; надання Антимонопольним комітетом України висновку та/або дозволу на концентрацію – протягом 10 робочих днів з дня подання повного пакета документів.

Важливо також, що при застосуванні спрощеної процедури капіталізації банку не застосовуються положення законодавства щодо: необхідності повідомлення всіх кредиторів банку про рішення загальних зборів щодо зменшення статутного капіталу банку/припинення банку в результаті реорганізації; права кредиторів вимагати забезпечення виконання зобов'язань шляхом укладення договорів застави чи поруки, дострокового припинення або дострокового виконання зобов'язань та відшкодування збитків у зв'язку із зменшенням статутного капіталу банку/припинення банку в результаті реорганізації; недопущення зменшення статутного капіталу банку/припинення банку в результаті реорганізації за наявності заперечень кредиторів, учасників банку; необхідності ліквідації банку, якщо розмір його статутного капіталу стає меншим за мінімальний розмір статутного капіталу банку, визначений законом; необхідності відшкодування збитків учасникам банку, пов'язаних із зміною статутного капіталу банку; обмеження стосовно мінімальної номінальної вартості акцій; обов'язкового викупу акцій на вимогу учасників банку; обов'язку учасників банку та інвесторів, які мають намір набути/збільшити істотну участь у банку, попередньо повідомляти про свої наміри Національний банк України.

Процедура реорганізації банку шляхом приєднання. Як і в попередньому випадку, зазначена процедура базується на відповідній ініціативі банку (банків), що приєднується, та банку- правонаступника. В її основу покладено план реорганізації шляхом приєднання, проект якого повинен передбачати порядок приєднання, основні умови приєднання, порядок здійснення конвертації акцій (за необхідності), порядок передачі активів та зобов'язань та визначення їх вартості, затверджується наглядовими радами кожного банку-учасника та в обов'язковому порядку подається до Національного банку України. Останній протягом 10 робочих днів з дня отримання проекту та відповідних документів зобов'язаний надати попередній висновок про погодження поданого проекту, який є підставою для проведення реорганізації шляхом приєднання за спрощеною процедурою. В подальшому загальними зборами банків-учасників (які скликаються і проводяться за спрощеною процедурою, передбаченою для процедури капіталізації з урахування особливостей процедури приєднання) затверджуються план реорганізації та договір про приєднання.

Процедура передбачає скорочені терміни: розгляду Національним банком України документів щодо погодження набуття або збільшення істотної участі у банку – протягом десяти робочих днів з дня отримання документів; надання центральним банком дозволу на реорганізацію шляхом приєднання – протягом 3 робочих днів з дня отримання документів; видання Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку розпорядження про зупинення обігу акцій – протягом 3 робочих днів з дня отримання відповідних заяви та документів, а також прийняття рішення про реєстрацію випуску акцій Банка- правонаступника – протягом 3 робочих днів з дня отримання відповідних заяви та документів; погодження Національним банком України статуту банку- правонаступника у новій редакції – протягом 3 робочих днів з дня отримання відповідної заяви та документів; прийняття рішення Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку про реєстрацію звіту про результати розміщення (обміну) акцій, які подаються банком- правонаступником, – протягом 3 робочих днів з дня отримання відповідних заяви та документів; надання Антимонопольним комітетом України попереднього висновку та/або рішення про надання дозволу на концентрацію – протягом 10 робочих днів з дня подання документів.

Процедура конвертації акцій банку, що приєднується, в акції банку- правонаступника здійснюється без необхідності отри-

мання згоди учасників. Усі прості та привілейовані акції банку, що приєднується, незалежно від класу, конвертуються в прості акції банку- правонаступника, за винятком акцій обох банків, які не підлягають конвертації (а саме: акції банку, що приєднується, які були викуплені ним до прийняття його загальними зборами рішення про приєднання; акції банку, що приєднується, власниками яких є учасники, які звернулися до цього банку з вимогою про обов'язковий викуп належних їм акцій та які отримали таке право до прийняття загальними зборами банку, що приєднується, рішення про приєднання; акції банку, що приєднується, власником яких є банк- правонаступник; акції банку, що приєднується, власником яких є інший банк, що приєднується; акції банку- правонаступника, власником яких був банк, що приєднується). Коефіцієнт конвертації акцій визначається як співвідношення номінальної вартості акції банку, що приєднується, до номінальної вартості акції банку- правонаступника. Статутний капітал банку- правонаступника дорівнює сумі розмірів статутних капіталів банків-учасників до приєднання (без урахування загальної номінальної вартості акцій, що не підлягають конвертації та анулюються).

При здійсненні процедури не застосовуються положення законодавства щодо: необхідності повідомлення всіх кредиторів банку, що приєднується, про рішення загальних зборів щодо приєднання та задоволення вимог кредиторів у зв'язку з приєднанням (інформація про початок процедури реорганізації розміщується на офіційних веб-сторінках банків-учасників, у приміщеннях таких банків та їх відокремлених підрозділів, де проводиться обслуговування клієнтів, а також на сторінці Офіційного інтернет-представництва Національного банку України); обов'язкового викупу акцій на вимогу банків-учасників; визначення ринкової вартості акцій.

Правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків банку, що приєднується, виникає у банку- правонаступника з моменту, визначеного передавальним актом, затвердженим загальними зборами банків-учасників. Банк- правонаступник у порядку правонаступництва набуває всіх прав за переданими йому активами (включаючи права за договорами забезпечення, у тому числі поруки), а також набуває обов'язків боржника за вимогами кредиторів (вкладників) за переданими зобов'язаннями без необхідності внесення змін до відповідних договорів. Банки-учасники повідомляють клієнтів, у тому числі вкладників та інших кредиторів банку, що приєднується, про правонаступництво щодо його прав, обов'язків та майна шляхом розміщення інформації на офіційних веб-сторінках банків-учасників, у приміщеннях цих банків та їх відокремлених підрозділів, де проводиться обслуговування клієнтів, а також на сторінці Офіційного інтернет-представництва Національного банку України. Банк- правонаступник приймає за передавальним актом від банку, що приєднується, також майно та кошти, на які накладено обтяження (у тому числі публічні) та обмеження на розпорядження (у тому числі арешти із збереженням таких обтяжень та обмежень на розпорядження).

Варто зазначити, що при здійсненні обох процедур банки-нерезиденти чи банківські групи – нерезиденти, що беруть участь у збільшенні капіталу банків-резидентів України, власниками яких вони є чи є одним із власників, не потребують отримання ними погодження Національного банку України на таке збільшення та набуття істотної участі в банку, а також дозволу Антимонопольного комітету України на здійснення узгоджених дій та/або концентрацію.

Підсумовуючи, варто відзначити, як позитив, чітке розмежування процедур спрощеної капіталізації банку, реорганізації банку шляхом приєднання. До безперечних переваг пропонуваніх процедур, порівняно з діючими відповідно до згаданого

вище Закону України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків», слід віднести також проведення відповідних процедур за ініціативою банків, вирішення питання капіталізації банків виключно за участю банків без присутності капіталу держави, спрощений порядок проведення (в тому числі повідомлення про проведення) та прийняття рішень про здійснення відповідних процедур, визначення підставою для проведення відповідних процедур попереднього висновку (дозволу) Національного банку України за умови подання йому банком (банками) відповідних документів, визначення вичерпного переліку підстав, за яких центральний банк може відмовити банку (банкам) у наданні такого висновку (дозволу), спрощений порядок конвертації акцій банку, що приєднується, в акції банку- правонаступника, запровадження запобіжників невиконання банком, що припиняється, зобов'язань, пов'язаних із здійсненням банківської діяльності, в тому числі, перед вкладниками та іншими кредиторами, тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запровадження спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків шляхом приєднання можна вважати закономірним та цілком логічним і обґрунтованим кроком з огляду, з одного боку, на виклики, які нині стоять перед банківською системою України, а, з другого боку, на підвищені вимоги з боку Національного банку України щодо мінімального розміру статутного капіталу як новостворюваних (зі 120 до 500 млн. грн.), так і діючих (протягом 10 років поетапно відповідно до встановленого графіка – 300 млн. грн. до 11 січня 2017 р., 400 – до 11 січня 2018 р., 450 – до 11 січня 2019 р. та 500 млн. грн. до 11 липня 2024 р.) банків. Зважаючи на системний характер проблеми капіталізації банківської системи України, вбачається доцільним запровадження таких спрощених процедур на постійній основі. Практична реалізація спрощених процедур капіталізації та реорганізації банків в подальшому вимагатиме вирішення низки питань, пов'язаних, зокрема, з узгодженням угод між банками, оцінкою чистих активів, формуванням моделі (стратегії) бізнесу, розподілу акціонерного капіталу, встановлення чітких процедур взаємовідносин між банками та регулятором, які унеможливили б довільне тлумачення останнім законодавчих норм (в частині, наприклад, процедури погодження плану капіталізації тощо; можливо, доцільним було б запровадження принципу мовчазної згоди) тощо.

Список літератури

1. Звіт про фінансову стабільність [Текст] / Випуск 2, грудень 2016. – К.: Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104>
2. Васильченко З.М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація: Монографія [Текст] / З.М.Васильченко. – К.: Кондор, 2004. – 528 с.
3. Подплетній В.В. Капіталізація банківської системи як фактор макроекономічної стабільності [Текст] / В.В.Подплетній [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/26.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/26.pdf)
4. Тарасевич Н.В. Проблеми капіталізації банків в Україні [Текст] / Н.В.Тарасевич. Вісник соціально-економічних досліджень, 2013. – випуск 1 (48) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2...
5. Гура О.Л., Покуль О.В. Капіталізація банківської системи України [Текст] / О.Л.Гура, О.В.Покуль. У Міжнародна науково-практична конференція «Альянс наук: вчений – вченому». 20.03.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek2_gura.php

6. Фостяк В.В. Шляхи підвищення капіталізації банків України [Текст] / В.В.Фостяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: fkd.org.ua/article/download/28836/25819

7. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо лібералізації валютних операцій для сприяння інвестиціям та експорту» [Текст] / реєстр. № № 4866 від 24.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10009&num_s=2&num=4866&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=

8. Рашкован В. Спрощення процедур приєднання банків: пропозиції НБУ [Текст] / В.Рашкован, О.Бевз // Національний банк України. – лютий, 2016. – <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28181868>

9. Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» від 28 грудня 2014 р. № 78-VIII [Текст] / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 6, ст.41). – <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/78-19>

10. Проект Закону України «Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків» (реєстр. № 6010 від 01.02.2017 р.) [Текст]. – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61037

11. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III [Текст] / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст. 30. – <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2121-14/print>

References

1. National Bank of Ukraine (2016), Financial Stability Report, <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104>
2. Vasylchenko, Z. (2004), Commercial banks, restructuring and reorganization Monograph, 528 p.
3. Podpletnei, V. (2016), The capitalization of the banking system as a factor of macroeconomic stability, [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/26.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/26.pdf)
4. Tarasevych, N. (2013), Problems capitalization of banks in Ukraine, Journal of Social and Economic Research, Issue 1 (48), irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe...2...
5. Gora, O., Pokul, O. (2009), The capitalization of the banking system of Ukraine, International scientific-practical conference «Alliance of sciences: from scientist – to scientist», http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek2_gura.php
6. Fostiak, V. (2016), Ways of increasing the capitalization of banks in Ukraine, fkd.org.ua/article/download/28836/25819
7. Draft Law of Ukraine «On amendments to some legislative acts of Ukraine concerning liberalization of foreign exchange transactions for Investment Promotion and Export», (2016), http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_Jses=10009&num_s=2&num=4866&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=
8. Rashkovan, V., Bevez, O. (2016), Facilitation accession banks: National Bank offers, The National Bank of Ukraine, <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=28181868>
9. Law of Ukraine «On Measures to promote capitalization and restructuring of banks», (2014), Supreme Council (VVR), 2015, № 6, Article 41, dated 28 December 2014, № 78-VIII, <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/78-19>
10. Draft Law of Ukraine «On facilitation of capitalization and restructuring of banks», (2017), http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61037
11. Law of Ukraine «On Banks and Banking Activities», (2017), Supreme Council of Ukraine (VVR), 2001, № 5-6, art. 30, date of 7 December 2000, № 2121-III, <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2121-14/print>